

O Središnjoj matematičkoj knjižnici Matematičkog odsjeka PMF-a u Zagrebu

Jasna Dravec Braun¹

Može li se ispričati priča o jednoj knjižnici? Ne znam. Pokušajmo.

Strastvena ljudska želja za znanjem neutaživa je. Prisjetimo se kako većina ljudi uči matematiku. Od malena, prvo nas uče brojati, računati i uočavati zakonitosti. Većina ljudi tu stane s običnom matematikom. Sve to bilježimo i pišemo u bilježnice, udžbenike, knjige i članke. Radi nas samih, da naučimo ili radi drugih koje želimo podučiti ili im prenijeti neke svoje spoznaje i znanje. Možda već vidite kako u vašoj sobi više nema mjesta jer gdje god se okreneš svuda su knjige: iz osnovne i srednje škole, s fakulteta, zatim s postdiplomskog studija, kojima su pridodane i kopije članaka. . . a nismo sve niti sačuvali niti mogli nabaviti. Moramo osloboditi prostor, ali što odbaciti, a što sačuvati? Možete odbaciti puno toga jer postoje “čuvaonice knjiga” – tihi prostori s puno polica na kojima znanje spava čekajući da ga probudite posuđujući neku od knjiga.

Kako je i kada to počelo u Središnjoj matematičkoj knjižnici? Još prije 67 ljeta. Godine 1946. počeo je izlaziti časopis “Glasnik matematičko-fizički i astronomski” Matematičko-fizičke i Astronomsko-geofizičke sekcije Hrvatskog prirodoslovnog društva, i razmjenjivao svoje izdanje za brojne časopise iz čitavog svijeta. Svi znanstvenici bi htjeli čitati; kako i gdje svima osigurati pristup dobivenoj literaturi? Trebao se osigurati neki prostor pa je 1949. godine utemeljena *Čitaonica* sa časopisima, koja je bila i sjedište spomenutog Društva. Osim časopisa u kojima su članci, tzv. primarne znanstvene publikacije, tu su se sakupljale i čuvala i tzv. sekundarne publikacije koje upućuju i ukazuju na to gdje možemo naći članke, knjige i drugo ili gdje se o njima piše ili vodi evidencija na razne načine. Najpoznatije i za matematičare najvažnije sekundarne publikacije ima naša Knjižnica od početka njihovog objavljivanja. To su *Mathematical Reviews*, *Referativnij žurnal – Matematika* i *Zentralblatt für Mathematik und ihre Grenzgebiete*.

Časopisi su zaista izvrsni kanali znanstvene komunikacije, ali ima i puno knjiga koje ne zaostaju za njima, a čuvala su se po zavodima. I njih je trebalo nekako skupiti, organizirati i približiti svakom znanstveniku. Zbirke knjiga – “knjižnice” – su postojale na Matematičkom zavodu PMF-a, Zavodu za primijenjenu matematiku i Geometrijskom zavodu (Marulićev trg 19) te u knjižnici Instituta za matematiku koji je djelovao od 1961. do 1974. g. (u zgradi tadašnjeg Elektrotehničkog fakulteta u Unskoj ulici). Tako su se prije 37 godina, daleke 1979., spojile institutska i zavodske knjižnice u *Centralnu matematičku biblioteku* sa zbirkom knjiga, diplomskih i magistarskih radova te doktorskih disertacija.

Sada je puno knjiga različitog sadržaja na jednom mjestu. Kako ih smjestiti na police i pronaći kad ih netko traži, pa i vratiti na isto mjesto? Često puta se čini da ljudi misle kako knjige same napišu svoj kataložni listić s opisom knjige, daju si inventarni broj i odšetaju ili odskakuću na policu, a možda bi ih bibliotekari mogli i dozvati kojim zviždukom kada ih student zatreba. Bilo bi to divno za bibliotekare. Ostalo bi tek malo posla oko nadgledanja knjižnog puta od nabave preko tehničke obrade knjige, izrade kataložnog listića za katalog, inventariziranja, klasificiranja i smještanja

¹ Mr. sc. Jasna Dravec Braun je bibliotekar u Središnjoj matematičkoj knjižnici Matematičkog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; e-pošta: jdravec@math.hr

na policu te posuđivanja. Ipak nije tako. Knjižničari koriste stručnu klasifikacijsku shemu *Mathematics Subject Classification (MSC)* po kojoj su knjige prema svom sadržaju svrstane u 16 grupa, a unutar svake od njih prema abecednom redu prezimena autora ili naslova, sve prema Pravidniku i priručniku za izradu abecednih kataloga. Ne biste vjerovali, ovaj pravilnik je izradila jedna izuzetna žena, fizičarka i matematičarka, Eva Verona, 1969. [4] i 1983. godine [5]. Koristile su ga sve biblioteke bivše Jugoslavije. Knjižničari izrađuju abecedni i stručni katalog knjiga i abecedni katalog časopisa za svoje korisnike. Vrlo jasna i precizna pravila olakšavaju smještaj na policama i pronalaženje građe. MSC klasifikaciju je izradilo društvo *American Mathematical Society*. Koriste ju dvije najznačajnije matematičke referativne baze podataka: *Mathematical Reviews (MathSciNet)* [1] i *Zentralblatt für Mathematik (zbMATH)* [6], od 1991. g.

Tu priči nije kraj. Godine 1991. sagrađena je nova zgrada Matematičkog odsjeka s posebno opremljenim prostorom za knjižnicu. Pogađate, sve što smo do sada opisali, od tada se nalazi u jednoj velikoj prostoriji na vratima koje piše *Središnja matematička knjižnica*. U njoj se nalaze knjige, časopisi, diplomski i magistarski radovi, doktorske disertacije. Knjige su smještene u tzv. kompakthusima (pokretnim regalima koji se pomiču po šinama).

Možda se pitate zašto joj je naziv Središnja matematička knjižnica? Takav je jer Knjižnica obavlja središnju knjižničnu službu prema Standardima za visokoškolske knjižnice [3], a to znači:

1. koordinira stvaranje fondova na razini fakulteta
2. koordinira obradu građe i vodi centralne kataloge/ baze podataka
3. organizira središnju informacijsko-referalnu službu
4. organizira studentsku čitaonicu za koju osigurava referentnu zbirku, po jedan primjerak udžbenika i priručnika propisanih nastavnim planovima i programima za tekuću akademsku godinu
5. organizira pohranu građe u fakultetskom odnosno sveučilišnom repozitoriju
6. vodi evidenciju o izdavačkoj djelatnosti fakulteta i zamjeni publikacija
7. surađuje sa sveučilišnom knjižnicom i drugim srodnim knjižnicama i ustanovama.

Kako je tehnika napredovala, krajem 80-tih došlo je u Knjižnicu prvo računalo, krajem 1993. prvi programi za katalogizaciju knjiga i časopisa, a 2001. integrirani knjižnični sustav ZaKi. On podržava cjelokupno bibliotečno poslovanje. To je označilo kraj tipkanju, umnožavanju i umetanju kataložnih listića u katalog. Na knjige od tada lijepimo bar kodove te ih putem njih zadužujemo. Sve što bibliotekar treba, saznaje s ekrana svog PC-a. Korisnici podatke o knjigama od tada mogu saznati putem WebPacka – online kataloga, a od 2009. g. i o časopisima. Postali smo vrlo suvremena knjižnica. U tom procesu osobito je važna uloga knjižničara. Njihov je rad lijepo opisao Lawrence Clark Powell [2]: “Dobar se knjižničar poznaje po tome što u svom radu primjenjuje ruke (Hands), glavu (Head) i srce (Heart). Stručne sposobnosti, znanje i ljubav prema poslu i korisnicima osobine su vrsnog knjižničara u svim zemljama i kulturama svijeta.” Ove riječi su ujedno i velika obaveza za knjižničarske djelatnike u njihovom radu s profesorima, studentima i učenicima – pružiti im brzo kvalitetnu informaciju. Ponekad jedan od tri “H” prevlada nad drugima, ali ne za dugo.

U 2004. godini dobili smo posebnu prostoriju za čitaonicu s osamdesetak sjedećih mjesta u 250 m² prostora. Ponekad su studenti u njoj nemirni pa se oni mirni žale i traže pomoć nas bibliotekara. To nas je potaklo da na vrata Čitaonice napišemo: *Čitaonica je namijenjena isključivo za učenje i studiranje za što su potrebni mir i tišina. Netko od duhovitih studenata dodao je: i meditiranje.*

Studenti i profesori imaju na raspolaganju prvenstveno matematičku literaturu, znanstvene knjige iz svih područja matematike i statistike. Također i knjige iz fizike i astronomije, iz aktuarske matematike i ponešto iz pedagogije. Za studente je važna udžbenička zbirka (fakultetski udžbenici i zbirke iz matematike i fizike, osnovnoškolski i srednjoškolski udžbenici i zbirke te zbirke zadataka s raznih natjecanja). Naši kompaktusi i dodatne police nose oko 32 000 knjiga koje čine fond knjižnice. Nove se knjige kupuju ili ih dobivamo na poklon. Najveći poklon Knjižnica je dobila 2009. g., od Zaklade SABRE – 3777 vrijednih knjiga, uglavnom od dva izdavača, Springera i Kluwera. Također je u svom dugogodišnjem radu dobila i brojne vrijedne privatne poklone. Jedna takva donacija je i ostavština pokojnog profesora Mirka Mihaljinca.

Što se tiče nabave časopisa, neki se kupuju, a najviše ih knjižnica dobiva u zamjenu za *Glasnik matematički*. Također neke dobiva kao privatne poklone naših profesora. Od samih početaka *Čitaonice* do danas nije se u toj vrsti nabave puno promijenilo. Godine 1966. časopis “Glasnik matematičko-fizički i astronomski” prestao je izlaziti. Njegovo je mjesto zauzeo matematički časopis “Glasnik matematički” čijom razmjenom sa svijetom se svojevremeno dobivalo 380 matematičkih časopisa, a danas ih se prima 198. Sveukupno, police naše knjižnice čuvaju oko 36 500 sveščića matematičkih časopisa.

Ali to nije sve. Puno časopisa se čita, odnosno pristup njima je osiguran putem interneta u bazama pojedinih izdavača ili agregatora koji okupljaju izdanja više izdavača. Studenti mogu u Knjižnici na posebnom PC-u pretraživati časopise za teme seminara ili diplomskih radova. Elektronički članci sve su traženiji, no nadam se da se neće obistinuti riječi jedne studentice koja je, vodeći srednjoškolce u obilazak Matematičkog odsjeka, na vratima Knjižnice rekla: “Na prvoj vam godini ništa od ovog ovdje ne treba, sve imate na webu.” Elektronički sadržaji bilo koje vrste, članci, knjige, zadaci i dr. zaista su vrlo praktični za rad i učenje na različitim mjestima nevezanim uz fakultet, školu ili vlastiti dom. Tehnologija nam danas omogućava rad i zabavu u najširem mogućem dijapazonu okruženja pa tako na primjer u parku, avionu, na uličnoj klupi. Ipak “dobra stara” knjiga nije posve napuštena. Brojka od oko 2500 posuđenih knjiga godišnje i njih oko 900 korištenih u *Čitaonici* govori više od riječi. Papirnata i elektronička knjiga ne isključuju jedna drugu.

Veza pisane riječi, znanja i znanosti oduvijek se nalazila i čuvala u knjižnici. Nadam se da će tako i ostati.

Literatura

- [1] MathSciNet, Dostupno na: <http://www.ams.org/mathscinet/>
- [2] L. C. POWELL, *The Three H's*, Vjesnik bibliotekara Hrvatske **40**, 1–2 (1997), 39–43.
- [3] *Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj*, Vjesnik bibliotekara Hrvatske **33**, 1–4 (1990), 201–210.
- [4] E. VERONA, *Pavilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga: 1 dio: Odrednice i redalice*, Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1969.
- [5] E. VERONA, *Pavilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga: 2 dio: Kataložni opis*, Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983.
- [6] zbMATH, Dostupna na: <https://zbmath.org/>